

Sevda Tofiq qızı HACIYEVA, i.f.d., dos.

Pərviz Aqil oğlu BALAŞOV

Azərbaycan Texnologiya Universitetinin magistranı

E-mail: Balasov2016@gmail.com

REGIONAL ƏMƏK BAZARININ FORMALAŞMASI VƏ İNKİŞAF PROBLEMLƏRİ

Xülasə

Regional səviyyədə işsizliyin inkişafının təhlili göstərir ki, işsizliklə mübarizədə regional ölçü vacibdir. Aydınır ki, regionlararası (kənddən-şəhərə) miqrasiya dinamikası ilə birlikdə regional səviyyədə artım və məşğulluq dinamikasını əsas tutaraq daha ətraflı təhlillərə ehtiyac var.

Məqalədə beynəlxalq miqyasda sosial-iqtisadi proseslərin intensivləşməsi ilə əlaqədar regional əmək bazarlarının transformasiyası ilə bağlı əsas problemləri əks etdirilir. Tədqiqatda regional bazarın bir sistem kimi fəaliyyətinin davamlılığı problemlərinə dair nəzəri biliklər yer alıb. Regional əmək bazarının sabitliyini təmin edən amillər, institusional və hüquqi bazanın islahatı proseslərinin təhlilinin nəticələri, o cümlədən regional səviyyədə əmək münasibətləri sahəsində innovativ iqtisadiyyatın formalaşması üçün strateji vasitə olaraq əməyin xüsusiyyətləri əsaslandırılır, innovativ əmək potensialının mahiyyəti üzə çıxarılır və Azərbaycanda məşğulluq sahəsində regional siyasət qiymətləndirilməsinin nəticələri təqdim olunur.

Məqalə regional əmək bazarının mövcud vəziyyətinin hərtərəfli təhlilini əks etdirir, bu sahədə dövlətin həyata keçirdiyi siyasətin təkmilləşdirilməsi istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər baxımından onun gələcək inkişafı ilə bağlı proqnozları ehtiva edir. Bu kontekstdə, araşdırmanın nəticələrinə əsaslanaraq, işsizliklə mübarizədə regional səviyyədə həyata keçiriləcək bir neçə siyasət təklifi müzakirə edilir.

Açar sözlər: Əmək bazarı, region, sosial-iqtisadi inkişaf, məşğulluq

JEL: O 18

Giriş

Əmək bazarı cəmiyyətin iqtisadi sisteminin əsas üsürüdür. Əmək bazarı milli iqtisadiyyatın dayanıqlı olması üçün zəmin yaradan, vətəndaşların gəlirlərini təmin edən və onların həyat səviyyəsini formalaşdıran başlıca amildir. Yerli əmək bazarı dəqiq müəyyən edilmiş müstəqilliyə və müəyyən spesifik xüsusiyyətlərə malik olan bir sıra regional bazarlarla təmsil olunur.

Əmək bazarının fəaliyyət dərəcəsi cəmiyyətdə gedən proseslərə birbaşa təsir göstərir. Bazar sisteminin əsas üsürü kimi əmək bazarı əmək resurslarının yenidən istehsalı, iqtisadiyyatın sektorları arasında bölüşdürülməsi sistemində əsas fəaliyyətləri yerinə yetirir, təklifin və tələbin həcmi tənzimləyir, həmçinin regional hərəkətiliyə təsirli stimül verir.

Beləliklə, əmək bazarı münasibətləri alqı-satqı aktı ilə məhdudlaşmır - onlar so-

sial tərəfdaşlıq və müdafiə sistemi, kadrların təhsili, təlimi və yenidən hazırlanması, müəssisələrdə, regional səviyyədə məşğulluğun idarə edilməsi ilə əlaqəsi olan faktorlara təsir göstərir. Dar mənada əmək bazarı əməyə tələbin və onun təklifinin qarşılıqlı əlaqəsidir, bunun nəticəsində əməyin ödənilməsinin müəyyən səviyyəsi müəyyən edilir və əmək fəaliyyəti üçün sosial-iqtisadi şərait formalaşır.

Əmək bazarı işçilər, sahibkarlar və dövlət arasında maraqlar tarazlığının yaradılmasına və saxlanmasına şərait yaradan, əmək əlaqələrinin konkret məcmusunu həyata keçirən tarixən formalaşmış konkret sosial mexanizmi özündə birləşdirən sosial-iqtisadi qrupdur [1]. Belə bir mexanizm əmək bazarında tələb və təklif modelidir.

Daha geniş mənada əmək bazarı təklif və tələb, o cümlədən əmək haqqının səviyyəsi və əmək norması əsasında dövlət və ictimai müəssisələrin iştirakı ilə işəgötürənlərlə işçilər arasında sosial müqavilə çərçivəsində yaranan münasibətlər sistemidir. Əmək bazarının əsas elementlərinə əmək resurslarının subyektləri, bazarda subyektlərin xüsusiyyətlərini tənzimləyən hüquqi aktlar, qayda və normativlər, habelə təklif və tələb, bazarda mobillik və bazar infrastrukturunu daxildir. Əmək bazarının subyektləri işəgötürənlər (işəgötürənlər birlikləri), işçilər (həmkarlar ittifaqları, digər işçilərin birlikləri) və səlahiyyətli orqanlar vasitəsilə müxtəlif səviyyələrdə fəaliyyət göstərən dövlət, habelə işi olmayan şəxslərdir.

Məqalə beynəlxalq səviyyədə sosial-iqtisadi proseslərin intensivləşməsi ilə əlaqədar regional əmək bazarlarının transformasiyası ilə bağlı əsas problemləri əks etdirir. Həmçinin regional bazarın iqtisadi sistem kimi fəaliyyətinin davamlılığı problemlərinə dair nəzəri və analitik materiallar

yer alıb. Regional əmək bazarının sabitliyini təmin edən amillər, institusional və hüquqi bazanın islahatı proseslərinin təhlilinə nəticələri, o cümlədən, regional səviyyədə əmək münasibətləri sahəsində innovativ iqtisadiyyatın formalaşması üçün strateji vasitə olaraq əməyin xüsusiyyətləri əsaslandırılır, innovativ əmək potensialının mahiyyəti üzə çıxarılır.

Tədqiqat regional əmək bazarının mövcud vəziyyətinin hərtərəfli təhlilini əks etdirir, bu sahədə dövlətin həyata keçirdiyi siyasətin inkişafı istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər baxımından onun gələcək inkişafı ilə bağlı proqnozları özündə əks etdirir.

Əmək bazarı anlayışının mahiyyəti

Əmək bazarı bazar iqtisadi sisteminin mürəkkəb və dinamik tərkib hissəsidir. Onun vəziyyəti bilavasitə ümumi iqtisadi vəziyyətdən, sahibkarlığın inkişafından, eləcə də əhəlinin təsərrüfat fəaliyyətində iştirak əhənlərindən, onun növlərini seçmək imkanlarından və cəmiyyətdə hökm sürən dəyər sistemindən asılıdır. Əmək bazarı işçilərin və işəgötürənlərin maraqlarını əks etdirir, eyni zamanda cəmiyyətdə gedən bütün siyasi, sosial-iqtisadi və digər xüsusiyyətləri əks etdirir.

Əmək bazarında mövcud olan vəziyyət və məşğulluq sahəsində proseslər sosial inkişaf və ölkə iqtisadiyyatının rəqabət qabiliyyətinə təsir edən sosial-iqtisadi parametrlər sırasındadır. Qeyd etməkləzımızdır ki, əmək bazarı iqtisadi sistemin bir elementidir, makroiqtisadi dinamikanın vektoru və tempi ondan asılıdır. Başqa bir mövqedən makroiqtisadi siyasətin və makroiqtisadi inkişafın əhəlinin rifahına və sosial proseslərin vəziyyətinə təsirinə vasitəçilik edir, xüsusilə əməyin ödənilməsinin bölüşdürülməsini təmin edir. Bazar islahatlarının uğurunun əsasında əmək bazarının mühüm əhəmiyyəti vardır [2].

Əhalinin fəaliyyətinin müəyyən olunmuş yekun nəticələrini əks etdirən dövlətin sosial inkişafının vacib indikatorlarından biri əmtəə və xidmətlər istehsal edən və istehlak malları, xidmətlər (və ya ev təsərrüfatlarının istehlakı), dövlət tərəfindən xidmətlərin və malların əldə edilməsi, investisiyalar və xalis ixrac üzrə ev təsərrüfatlarının xərclərini əhatə edən ümumi daxili məhsuldur. Elmi ədəbiyyatda “əmək bazarı” məfhumunun fərqli şərtlərini görmək olar. Çernyavski əmək bazarını əmək qüvvəsinin yenidən istehsalı üçün lazım olan həyatı dəyərlər fonunda iş üçün fərqi qabiliyyətlərin dəyişdirilməsi sistemi kimi müəyyən edir. Zavinovskaya qeyd edir ki, əmək bazarı, ilk növbədə, əmtəənin “əmək qüvvəsi”nin əldə edilməsi ilə bağlı sosial münasibətlər sistemidir. Bundan əlavə, əmək bazarı məşğulluq, əməyə təklif və tələbin formalaşması sferasıdır. Onu işəgötürənlərlə işçilər arasında qiymətlərin və iş şəraitinin uyğunlaşdırılmasını formalaşdıran vasitə kimi də şərh etmək olar. Vasilçenko aşağıdakı tərifləri verir:

1) əmək bazarı məhsulun əldə edilməsi ilə əlaqəli sosial münasibətlər sistemidir;

2) əmək bazarı əmtəə və istehsalın dövriyyəsi sferalarını əhatə edir ki, burda işçilər əməkdən istifadə ilə bağlı işəgötürən (işəgötürən) ilə xüsusi münasibətlərə girirlər.

3) əmək bazarı bazar iqtisadi münasibətləri sisteminin alt sistemidir, xidmətlər bazarı, kapital bazarı və iqtisadi məqsədlər üçün digər bazar növləri ilə funksional şəkildə bağlıdır.

Buryak, Karpinsky, Qriqoryeva bu konsepsiyayı əmək bazarında yaranan kütləvi hadisələrin və proseslərin kəmiyyət tərəfini öyrənən sosial elm hesab edir.

Marşavin əmək bazarını müasir iqtisadiyyatın ən mühüm, mürəkkəb institutu kimi müəyyən edir. Burada təkcə işçilərin

və işəgötürənlərin maraqları kəsişmir, həm də baş verən bütün, siyasi, sosial-iqtisadi və digər prosesləri əks etdirir [3].

Beləliklə, alimlər arasında “əmək bazarı” anlayışının tərifinə xüsusi yanaşma yoxdur. Müvafiq olaraq, bu iqtisadi kateqoriya işəgötürənlərlə işçilər arasında birbaşa və ya vasitəçilər yolu ilə əmək qüvvəsinin alıcılıq gücü ilə bağlı münasibətləri əks etdirən mürəkkəb sosial-iqtisadi sistem hesab edilə bilər və onun üzərindəki vəziyyət işçinin vəziyyətinin göstəricisidir.

Regionun əmək bazarının formalaşması

Müasir iqtisad elmində “region” anlayışının tərifinə aşağıdakı mühüm yanaşmalar mövcuddur:

1) dünya iqtisadi yanaşması (Böyük səkizlik ölkələri İtaliya, Kanada, Rusiya, ABŞ, Almaniya, B.Britaniya, Fransa, Yaponiya - makroregionlar);

2) geosiyasi yanaşma (Aİ-nin, MDB-nin, Şimali Amerika İttifaqının, Karib hövzəsi ölkələrinin, Şimali Afrika regionunun və digər makroregionların qonşu dövlətlərinin birlikləri);

3) ərazi təkrar istehsalı yanaşması (federal rayonlar - makroregionlar; region, ərazi, respublika və onların qrupları - mezo-regionlar; region, ərazi, respublika daxilindəki ərazilər - mikroregionlar).

Ərazi təkrar istehsalı yanaşmasına görə, regionlar suveren dövlətin tərkibində yaranan ərazilərdir.

Regionun iqtisadi-sosial quruluşu suveren dövlətin tərkib hissəsi olmaqla ölkənin milli iqtisadiyyatının ümumi vəziyyətindən çox asılıdır. Regionun inkişaf perspektivləri bilavasitə ölkənin strategiyasından, bütövlükdə ölkənin sosial-iqtisadi həyatındakı meyillərdən asılıdır.

Region əhalisinin peşəkar strukturu onilliklər ərzində iqtisadiyyatın inkişaf

edən sahələrinə uyğun olaraq təkamül etmişdir. Bazar iqtisadi sistemində işçi qüvvəsi bazarında tarazlığın pozulması normaldır və təklifin tələblə bərabərlişməsi nadir, qısamüddətli və qeyri-sabit vəziyyət kimi qiymətləndirilməlidir. Regional amillərin təsir dərəcəsi bazarların quruluşuna əsasən fərqlənir ki, nəticədə bu, bazar iqtisadi münasibətlərinin formalaşmasına və fəaliyyət göstərməsi şərtlərinin ərazi diferensialında yayılmasına səbəb olur.

Bazarın formalaşması və konkret regional bazarın fəaliyyətinin bütün prosesləri yerləşdiyi iqtisadi məkanın bir sıra xüsusiyyətlərindən asılıdır. Öz növbəsində, iqtisadi məkan regionun maddi-texniki bazasını formalaşdıran iqtisadi potensial elementlərinin, habelə regiondaxili və regionlararası vəziyyətə təsir edən şərtlərin məcmusudur.

Beləliklə, regional əmək bazarı regionun iqtisadiyyatının inkişafı üçün ən aktual şəraitə təsir edən regional təkrar istehsal prosesinin subyektlərinin maraqlarının kəşifməsi sferası kimi müəyyən edilə bilər. Əmək bazarı regional iqtisadi sistemin ən mühüm elementi olmaqla, regional təkrar istehsal prosesinin məqsədyönlülüyünün təmin edilməsini nəzərdə tutur. Regional əmək bazarlarının lokallaşdırılması dərəcəsi əsasən region iqtisadiyyatının iqtisadi strukturu və inkişaf dinamikası ilə müəyyən edilir.

Geniş mənada əmək bazarı regionun dayanıqlı inkişafının mühüm faktoru sayıla bilər, çünki ölkə əhalisinin məşğulluq potensialı və onun pul gəlirləri, məhsul və xidmətlərin istehsalının inkişaf səviyyəsi, kadrların inkişafı və müxtəlif regional proqramlarla yenidən hazırlanması səviyyəsi, regionda sosial vəziyyətin gərginliyi, demoqrafik vəziyyət və s. ilə qarşı-

lıqlı əlaqəlidir. Region səviyyəli əmək bazarı qeyd olunan sistemin digər bazarları ilə, xüsusilə, kredit və maliyyə resursları bazarı ilə sıx qarşılıqlı əlaqədədir, çünki sonuncular iş yerləri şəbəkəsinin genişləndirilməsi mənbəyidir və xüsusilə yüksək kvalifikasiyalı işçilərin cəlb edilməsini stimullaşdırır.

Əhalinin pul gəlirlərinin formalaşması və aidiyyəti üzrə yenidən bölüşdürülməsi, onların tədavül sferasında həyata keçirilməsi prosesində pul və maliyyə axınları vasitəsilə əmək bazarı istehlak malları bazarı ilə də qarşılıqlı əməkdaşlıq şəraitində olur [4].

İstehsalın inkişaf dinamikası, müxtəlif struktur islahatları və potensial iş yerlərinin yeni texniki xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, kadrların yenidən hazırlanması ehtiyaclarını ödəmək üçün nəzərdə tutulmuş informasiyalaşdırma və bilik bazarı ilə də sıx əlaqə müşahidə olunur. Əmək bazarı institutlarının müxtəlif faktorların təsiri ilə inkişaf etməməsi səbəbindən davamlı inkişafa nail olunmasında əmək bazarı iştirakçılarının məlumatlılıq dərəcəsi xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

Aydın və vaxtında məlumatın olmaması həm işaxtaranlara, həm də işəgötürənlərə birbaşa və dolayı yolla mənfi təsir göstərir və əmək bazarı subyektlərinin davranışının qeyri-adekvat olmasında, məşğulluqda ayrı-seçkilinin artması, cins tərkibinə və ya yaş qrupuna görə əmək haqqı və s. mümkündür. Əmək bazarının dayanıqlı inkişafını pozan amil kimi informasiya asimetriyasını aradan qaldırmağın yeganə yolu əmək bazarının subyektlərinə informasiya təminatı səviyyəsinin artırılması, tələblərə cavab verən etibarlı informasiyanın təmin edilməsidir.

Əmək bazarları ilə işçilərin iş yerləri baxımından müəssisələrin maraqları arasında ən sıx əlaqə mövcuddur. Regional

bazarlar müəyyən məkan-zaman parametrləri ilə xarakterizə olunur. Beləliklə, müxtəlif ixtisaslı mütəxəssislərin, peşə işçilərinin, orta texniki işçilərin və mühəndis-texniki işçilərin hazırlanması üçün müxtəlif müddətlər lazımdır. Xüsusilə nəzərə almaq lazımdır ki, müəssisələrin kadr resursları təchizatı ilə bağlı proseslər paralel baş verir. Paralel olaraq kadrların hazırlanması, işə qəbulu və istifadəsi prosesləri həyata keçirilir.

Qeyd olunmalıdır ki, region səviyyəli əmək bazarı bu prosesə xüsusi həssaslıqla yanaşır, eləcə də, tələb və təklifin dinamikasını nəzərə almaqla iqtisadi münasibətlərin tənzimlənməsində fəal iştirak edir. Əmək bazarı qarşılıqlı əlaqədə və ardıcılıqda fəaliyyətlər həyata keçirir və inkişaf edir. Bu əlaqə miqrasiya şəraitində işçilərin yaşayış yerinin dəyişdirilməsi zamanı mənzillə təmin edilməsində və buna ehtiyacı olan işçilərin yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılmasında, mənzilə sərf olunan əmək haqqının xüsusi çəkisinin əvvəlcədən aşkara çıxarılmasında özünü göstərir.

Əmək bazarının digər regional bazarlar və strukturlarla qarşılıqlı əlaqəsi əmək qüvvəsinə təklif və tələb vəhdətində tarazlığın təmin edilməsinə və konkret regionun siyasi, sosial, iqtisadi inkişafının xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla işsizlik səviyyəsinin təbii səviyyəyə çatdırılmasına kömək edir.

Milli iqtisadiyyatlarda formalaşan dəyişikliklər, onun ayrı-ayrı ərazi subyektlərinin qeyri-bərabər inkişafı bilavasitə regional əmək bazarlarının vəziyyətinə təsir göstərir və onların əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənməsinə səbəb olur.

Əksər regionlar tək sənaye istehsalı göstəricisi ilə müəyyən olunur ki, bu da onları inhisarçı edir, əhalinin həyat şəraitini, peşəkar inkişafını və məşğulluğunu

müəyyən edir. Regionlar və müvafiq olaraq regional əmək bazarları arasında yaranan fərqlər hər bir regionun həm inkişaf səviyyəsi, həm də xüsusiyyətləri, coğrafi mövqeyi, təbii-iqlim şəraiti, iqtisadiyyatın mühüm sektorlarının inkişafı və onların ixtisaslaşması, investisiya siyasəti ilə bağlıdır.

Regional əmək bazarının davamlı inkişafı bir neçə vacib amillərin təsiri ilə müəyyən edilir. Əmək bazarı amilləri dedikdə, tələbata təsir edən sosial-iqtisadi proseslər və hadisələr başa düşülür.

Faktor prosesləri tələb və ya təklifin parametrlərini dəyişdirərək əmək bazarına təsir göstərə bilər.

Onlar bazarı tarazlıqdan yayındıra və ya yaxınlaşdırma bilərlər. Faktorlar davamlı, dövrü olaraq, qısamüddətli və ya uzunmüddətli dövrdə özünü göstərə bilər. Beləliklə, əmək bazarının inkişafına təsir edən bütün amilləri daxili və xarici olaraq təsnif etmək olar [5]

Xarici mühit amillərinə aşağıdakılar daxildir:

- ölkənin ümumi sosial, siyasi və iqtisadi vəziyyəti;

- əmək bazarının müxtəlif dövlət tənzimlənməsi elementləri, o cümlədən, qanunvericilik aktları, məşğulluğun tənzimlənməsi sahəsində dövlət siyasəti və s.

Daxili amillər aşağıdakılarla təmsil olunur:

- əmək bazarı institutlarının inkişaf dərəcəsi

- demografik vəziyyət

- kiçik və orta biznes (KOB) subyektlərinin inkişaf dərəcəsi

- əmək bazarı ilə təhsil xidmətləri bazarı arasında əlaqə və s.

Regionların inkişafındakı qeyri-bərabərlik əhalinin yaşayış minimumu aşağı olan rayonlardan həyat standartları daha yüksək olan olan bölgələrə miqrasiyasını yaradır.

Ölkənin ayrı-ayrı regionları və millətlərə-rası münasibətlərin kəskinləşməsi, çoxlu sayda miqrantın ölkənin regionları üzrə hərəkətinə səbəb olur və regionun əmək bazarlarına əlavə təzyiqlər yaradır.

Regionlarda həyata keçirilən miqrasiya siyasəti əmək bazarındakı disbalansın aradan qaldırılmasına, işçi qüvvəsinin digər sahələrdə müvəqqəti istifadəsi yolu ilə gərginliyin aradan qaldırılmasına, fermer təsərrüfatlarının inkişafına, qaçqınların və məcburi köçkünlərin məşğulluğunun təşviqinə yönəlib. Miqrasiya axınlarının rəşional tənziqlənməsi məhsuldar fəaliyyət həyata keçirən əmək bazarının yaranması və onun dayanıqlı inkişafı üçün çox mühüm şərtlərdən biridir.

Bundan əlavə, regional əmək bazarının sabitliyinə daha çox müəssisələrin daxili əmək bazarının vəziyyəti təsir edir. Əmək qabiliyyətli yaşda olan insanların kütləvi surətdə işdən ixtisarı işsizliyin tempinin artmasına gətirib çıxarır və regional əmək bazarında vəziyyəti qeyri-sabitləşdirir.

Aşağı doğum və ölüm göstəricilərinin artması, əmək qabiliyyətli vətəndaşların orta yaş həddinin artması kimi sosial-demografik amillər gələcəkdə regionda əmək bazarının sabitliyinin pozulmasına zəmin yaradır.

Azərbaycanda əmək bazarının inkişaf dinamikası

Məşğulluq siyasətinin uğurla həyata keçirilməsi digər ölkələr kimi, Azərbaycanın da prioritet fəaliyyətlərindən biridir. Məlumdur ki, Azərbaycanda sosial siyasət, xüsusilə də məşğulluq siyasəti bütün regionlarda uğurla həyata keçirilir. Məhz cənab Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi Azərbaycan sosial ölkədir. Azərbaycanın özünəməxsus sosial inkişaf modeli vardır. Xüsusilə dövlət büdcəsinin təyinatına nəzər salsaq xərclərin əsas təyinatını sosial, məşğulluq problemlərinin həllinə

yönəlmiş xərclər təşkil edir. Bu xərclərin dinamikasına nəzər yetirsək hər il sabit deyil, artmaqda olduğunu müşahidə edə bilərik. Ölkəmizdə məşğulluq siyasətini həyata keçirən mərkəzi hakimiyyəti orqanı Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyidir. Nazirliyin tərkibindəki qurumlar tərəfindən sosial siyasətin ayrı-ayrı istiqamətləri özünəməxsus formada həyata keçirilir.

Məşğulluq siyasətinin həyata keçirilməsində, məşğulluq sahəsindən irəli gələn tədbirlərin həyata keçirilməsində nazirliyin tərkibində fəaliyyət göstərən Dövlət Məşğulluq Agentliyi xüsusi rol oynayır.

2022-ci ildə Dövlət Məşğulluq Agentliyi tərəfindən məşğulluq sahəsində görülmüş işlərin dinamikası göstərir ki, 2022-ci ildə 39248 nəfər işlə təmin edilib, 7213 nəfər haqqı ictimai əsaslarla ödənilən işlərə cəlb olunub. Özünü məşğulluq proqramına cəlb edilən vətəndaşların sayı ötən illə müqayisədə artaraq 16097 nəfər olmuşdur. Ümumi məşğulluq siyasəti çərçivəsində 4575 nəfər peşə hazırlığı kursuna cəlb edilmişdir. Azərbaycanın ümumi regionları üzrə 69104 nəfərə peşə yönümlü məsləhət xidməti göstərilmiş, 6333 nəfər vətəndaşa işsizlikdən sığorta təyin edilib.

Nəticə

Əmək bazarı və onun real vəziyyəti istər konkret regionda, istərsə də bütövlükdə ölkədə iqtisadiyyatın inkişafına mühüm təsir göstərir. Konkret regionun ərazi və geosiyasi xüsusiyyətləri, məşğulluq və işsizlik səviyyəsində, eləcə də sosial-iqtisadi göstəricilər səviyyəsində əhəmiyyətli fərqlə müəyyən edilir.

Məqalədə verilən məlumatların təhlili əsasında tədqiq olunan regionda əmək bazarının vəziyyəti və dəyişikliklərinin qiymətləndirilməsi nəticəsində onun daxili resursları müəyyən edilmişdir. Daxili əmək ehtiyatlarının mobilliyini təmin

etmək üçün regional əmək bazarının inkişafına və əhalinin sosial-iqtisadi şəraitinin yaxşılaşdırılmasına dövlət dəstəyi tədbirləri müzakirə olunub. İşçilərin tələbatının tarazlaşdırılmasına kömək etmək üçün mövcud resurslar, əmək ehtiyatları və tədqiq olunan sahənin sənaye xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla əmək bazarının təkmilləşdirilməsi istiqamətləri təklif olunur.

İqtisadi ədəbiyyatda əmək bazarının iqtisadi kateqoriya kimi müəyyən edilməsi ilə bağlı mübahisələr davam edir. Tədqiqatda əmək bazarının bazar iqtisadiyyatının tərkib hissəsi kimi, muzzla qəbul və əmək təklifi ilə bağlı sosial münasibətlər sistemi, işəgötürənlər və işçilər arasında qiymətlərin və əmək şəraitinin uyğunlaşdırılmasını təmin edən mexanizm kimi başa düşülməsi məsələlərinə toxunuldu. Həkimyyət orqanları öz söylərini kadrların keyfiyyətini və rəqabət qabiliyyətini artırmaqla əmək bazarında tələb və təklif arasında tarazlığın təmin edilməsinə yönəlməli, habelə əhalinin həyat səviyyəsini və keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq və səmərəli məşğulluq üçün şərait yaratmalıdırlar.

Artan əmək bazarında yüksək ixtisaslı kadrlara kəskin ehtiyac yaranır. İşəgötürənlər elm sahəsində mütəxəssis çatışmazlığı hiss edirlər.

Tədqiqatın sonunda aşağıdakı nəticələrə gəlinmişdir:

- zəruri peşəkar ixtisas strukturuna malik kadrların hazırlanması üçün regional sifarişin formalaşdırılması

- əhali ilə peşəyönümü işini həyata keçirmək

- kadrların hazırlanması və yenidən hazırlanması sisteminin planlaşdırılması

- regional miqrasiya siyasətinin formalaşdırılması

- təşkilatlarda kadr hazırlığı məsələlərinə regionlarda işəgötürənlərin diqqətini artırmaq.

Beləliklə, belə bir nəticəyə gələ bilirik ki, regional əmək bazarının təhlili təklif olunan vəzifələrin həllinin mümkünlüyünü ortaya qoydu.

- İqtisadiyyatın real sektorunun müxtəlif fəaliyyət istiqamətləri üzrə rayonun elmi-texniki potensialının artımının təmin edilməsi;

- iqtisadiyyatın bütün sahələrində yeni texnologiyalara investisiyaların stimullaşdırılması;

- Disbalansın azaldılması üçün əmək bazarında tələbat olan ixtisaslara önəm verməklə təhsil sisteminin təkmilləşdirilməsi;

- Daxili immiqrasiya üçün şərait yaratmaq və keyfiyyətli immiqrasiyanın stimullaşdırılması məqsədilə hüquqi və normativ bazanın təkmilləşdirilməsi.

- Qarşıya qoyulan vəzifələrin icrası tələb və təklifin tarazlaşdırılmasına imkan verəcək

regional əmək bazarı, eləcə də onun keyfiyyətə təkmilləşdirilməsi.

Beləliklə, regional əmək bazarında yaranan ehtiyac və mövcud işçi qüvvəsi arasında tarazlığa nail olmaq resursları həm daxili, həm də beynəlxalq əmək immiqrasiyasından istifadə etməklə mümkündür. Daxili əmək ehtiyatları, habelə rayonun sosial-iqtisadi xüsusiyyətləri və müəyyən edilmiş ehtiyatlar nəzərə alınmaqla əmək bazarında tələbat haqqında obyektiv məlumatların formalaşdırılması regional əmək bazarının səmərəli inkişafını təmin etməyə imkan verir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Arbut A. V. & Shirokolobova O. S. (2017). Youth migration in the conditions

of the regional labour market (On the materials of the Omsk region). *Siberian Socium*, 1(2), 61-71. <https://doi.org/10.21684/2587-8484-2017-1-2-61-71>

2. Məmmədova M & Cəbrayıllova Z. (2021). "Industry 4.0 Şəraitində əmək bazarının intellektual idarə olunmasına metodoloji yanaşma". *Problems of Information Technology*, 12(1), 70-82. <https://doi.org/10.25045/jpit.v12.i1.06>

3. Бизин С. (2018). Анализ развития регионального рынка труда и проблемы занятости населения. *Russian Journal of Labour Econ.* 5(3), 45760. <https://doi.org/10.18334/et.5.3.39415>

4. Малинина О. (2022). УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ РЕГИОНАЛЬНОГО РЫНКА ТРУДА РОСТОВСКОЙ ОБЛАСТИ. *Всероссийская научно-практическая конференция «Географические исследования в контексте социально-экономического развития регионов»*, (1), 231-234. <https://doi.org/10.36684/68-2022-1-231-234>

5. Конвенция Международной организации труда «О принудительном труде» от 28 июня 1930 г. № 29.

Севда Тофик кызы ГАДЖИЕВА, к.е.н. доцент
Парвиз Агиль оглы БАЛАШОВ
Азербайджанский Технологический Университет
E-mail: Balasov2016@gmail.com

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РЫНКА ТРУДА

Резюме

Анализ развития безработицы на региональном уровне показывает, что региональное измерение имеет важное значение в борьбе с безработицей. Ясно, что необходим более детальный анализ, учитывающий экономический рост и рост занятости на региональном уровне, а также динамику межрегиональной (сельско-городской) миграции.

В статье отражены основные проблемы, связанные с трансформацией региональных рынков труда в связи с активизацией социально-экономических процессов в международном масштабе. Исследование включает в себя теоретические знания по проблемам устойчивости регионального рынка труда как социально-экономической системы. Факторы, обеспечивающие устойчивость регионального рынка труда, результаты анализа процессов реформирования институционально-правовой базы, в том числе характеристика трудового потенциала как стратегического ресурса формирования инновационной экономики в сфере трудовых отношений на региональном уровне обоснованы.

Рскрыта сущность инновационного трудового потенциала и представлены результаты оценки региональной политики в сфере занятости в Азербайджане.

В статье отражен комплексный анализ современного состояния регионального рынка труда, включены прогнозы его дальнейшего развития с точки зрения принимаемых мер по совершенствованию государственной политики в сфере занятости. В этом контексте по результатам исследования обсуждаются несколько политических предложений для реализации на региональном уровне в сфере борьбы с безработицей.

Ключевые слова: рынок труда, регион, социально-экономическое развитие, занятость.

Sevda Tofiq gizi HAJIYEVA, Associate Professor
Parviz Agil oğlu BALASHOV
Azerbaijan Technological University
E-mail: Balasov2016@gmail.com

REGIONAL LABOR MARKET FORMATION AND DEVELOPMENT PROBLEMS

Summary

The research of how unemployment has changed at the regional level demonstrates the significance of the regional dimension in the fight against unemployment. It is obvious that more thorough analyses are required, taking into account regional growth and employment dynamics as well as interregional (rural-to-urban) migration dynamics.

The article highlights the key issues with how regional labor markets are changing as a result of the globalization of socioeconomic processes. The study provides theoretical understanding of the regional labor market's sustainability issues as a socioeconomic system. The factors ensuring the regional labor market's stability, the findings of the analysis of the institutional and legal framework reform processes, as well as the traits of the labor potential as a strategic resource for the development of an innovative economy in the area of labor relations at the regional level are supported.

In addition to presenting the findings of the regional policy evaluation in the area of employment in Azerbaijan, the essence of creative labor potential is highlighted.

The article provides a thorough study of the regional labor market's current situation and provides projections for its future evolution in light of the steps made to enhance governmental employment policy. Several policy ideas to be implemented at the regional level in the battle against unemployment are presented in this context based on the study's findings.

Keywords: Labor market, region, socio-economic development, employment